

چگونه توانستیم اختلالات در املا نویسی نیما و آردا را درمان کنیم؟

امید انصاری کیا^۱، مهناز میرزایی^۲

۱. دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول).

۲. آموزش و پرورش، مربی پرورشی، یاسوج، ایران.

فصلنامه ایده‌های نو در تعلیم و تربیت، دوره چهارم، شماره سیزدهم، زمستان ۱۴۰۳، صفحات ۱۹-۱۱

چکیده

پژوهش حاضر در مورد بهبود مشکل درس دیکته نویسی (املا نویسی) دانش‌آموزان نیما و آردا که در پایه اول مشغول به تحصیل اند، می‌باشد. با بررسی علل و علائم ضعف دیکته نویسی در دانش‌آموزان، متوجه شدم مشکل دانش‌آموزان ناشی از حساسیت بیش فعالی و عدم تمرکز حواس و دیرآموزی و بی‌دقتی آن‌ها می‌باشد. راه‌کارهایی جهت بهبودی و درمان این مشکل ارائه کردم که با اجرای این راه‌کارها تأثیر زیادی در بهبود دیکته دانش‌آموزان مشاهده نمودم و متوجه شدم که کارهای انجام گرفته، توانسته است تا حدود زیادی از تکرار اشتباهات مکرر وی در دیکته و سایر درس‌هایشان، جلوگیری کند. به طوری که خود دانش‌آموزان، خانواده، معلم و همکاران در مدرسه از بهبود مشکل دیکته نویسی دانش‌آموزان ابراز خرسندی نمودند. در این زمینه جهت برخورد با مشکلات دیکته نویسی دانش‌آموزان پیشنهادهای ارائه شده است. لازم به توضیح است که این دانش‌آموزان را در تاریخ ۲۱ فروردین ماه ۱۴۰۲ در حالی که اصلاً هیچ‌یک از مطالب درسی را یاد نگرفته بود، با دنیایی از بی‌قراری و پرخاشگری به خانه من آوردند و من با لطف خداوند، همکاری بی‌دریغ والدین و خود دانش‌آموز توانستم تنها در مدت ۴۵ روز سال اول ابتدایی را به او بیاموزم. این دانش‌آموزان، امسال مشکلاتشان بسیار کم شده است و با دوستان و سایر همکلاسی‌هایش ارتباط برقرار می‌کنند. مفاهیم و مطالب درسی را بهتر می‌آموزند و می‌توانم بگویم یکی از موفق‌ترین عرصه‌های کاری من در طول سنوات خدمت همین کار و آموزش این دانش‌آموزان بوده است.

واژه‌های کلیدی: آموزش و پرورش، دبستان، اختلالات املائی و دانش‌آموزان

مقدمه

یکی از مهم‌ترین مشکلاتی که دانش‌آموزان با آن مواجه هستند، ضعف املاست. اولین گام برای برطرف کردن هر مشکلی، شناخت آن می‌باشد. چنانچه معلم و مربی به‌موقع و دقیق مشکلات دانش‌آموزان را تشخیص دهند، می‌تواند سریع، راه‌حل مناسب و منطقی را برای حل مشکل انتخاب و در جهت بهبود وضعیت آموزشی دانش‌آموزان اقدام نماید.

نوشتن، مستلزم به‌کارگیری مهارت‌های گوناگونی است. مهارت‌های مکانیکی نوشتن، مانند دست خط، هجی کردن و نقطه‌گذاری و مهارت‌های زبانی مانند درک معنای کلمه‌ها و دستور زبان و مهارت‌های تفکر مانند سازمان‌دهی و برقراری ارتباط میان مطالب از مهم‌ترین مهارت‌هایی هستند که در نوشتن نقش دارند، باید همواره توجه داشته باشیم مشکل دانش‌آموز در کدام حیطه می‌باشد. بنا بر تازه‌ترین آمار حدود ۵ تا ۶ درصد از دانش‌آموزان دچار اختلالات یادگیری هستند به‌عبارت‌دیگر در یک کلاس ۳۰ نفری ۲ دانش‌آموز مبتلا به اختلال یادگیری داریم که آمار بالا و قابل توجهی است. یک کارشناس ارشد روان‌شناسی بایان این‌که برخی کودکان در یک یا چند حیطه از ۳ اصل خواندن، نوشتن و ریاضیات دچار مشکل یادگیری هستند، گفت: این افراد در صورت آگاه نبودن معلمان و والدین با برچسب‌هایی مثل کندذهنی و شاگرد تنبل کلاس مواجه خواهند شد. عزت‌نفس این کودکان بر اثر شکست‌های متوالی روحی پایین می‌آید و مشکلات یادگیری آن‌ها به‌طور معمول با افزایش سن آن‌ها وخیم‌تر می‌شود. نابرابری معنادار بین پیشرفت درسی و بهره‌هوش، نداشتن توجه و تمرکز، بیش‌فعالی، بی‌توجهی در کلاس درس، ناتوانی در حل مسئله، انگیزه کم، وابسته بودن به دیگران در انجام کارها و مهارت‌های اجتماعی رشدنیافته و تأخیر جدی در آموختن را می‌توان از مشخصه‌های ناتوانی‌های یادگیری برشمرد. دوره ابتدایی، حساس‌ترین مرحله آموزش و پرورش است که باید به همه جوانب از جمله املا نویسی، توجه خاص داشته باشیم؛ دانش‌آموزان باید از سال‌های اولیه تحصیل، به اهمیت املا و کاربرد آن در زندگی آشنا شوند و با توجه به نیازی که دارند به خوبی، آن را بیاموزند تا دچار مشکل نشوند، به دلیل نقش کاربردی املا در زندگی، یادگیری صحیح آن الزامی است. در آموزش املا، یک نمونه و یا ترتیب حروف مدنظر می‌باشد و در آن خلاقیت مطرح نیست؛ املائی یک کلمه بسیار مشکل‌تر از خواندن آن است زیرا بازشناسی یک کلمه یک عمل رمزگردانی است.

انواع اشتباهات دیکته نویسی

حافظه دیداری، حساسیت شنوایی، آموزشی، وارونه‌نویسی، دقت، قرینه نویسی، نارسا نویسی، تمیز دیداری- دقت و حافظه توالی دیداری.

خطاها و علل نارسا نویسی عبارت‌اند از:

- ۱- کج نویسی بیش‌ازحد ۲- راست نویسی بیش‌ازحد ۳- پرفشار نوشتن ۴- نامرتب نویسی ۵- فاصله‌گذاری بیش‌ازحد ۶- زاویه‌دار نویسی بیش‌ازحد.
- ۱- علل کج نویسی بیش‌ازحد: الف) بسیار نزدیک بودن بازو به بدن ب) دور بودن خیلی زیاد نوک قلم از انگشتان ج) درست نبودن جهت حرکت قلم د) بسیار سفت گرفتن شست.
- ۲- علل راست نویسی بیش‌ازحد: الف) بسیار دور بودن بازو از بدن ب) هدایت قلم به‌تنهایی توسط انگشت سبابه ج) ناصحیح بودن جهت کاغذ.
- ۳- علل پرفشار نوشتن: الف) فشار دادن بیش‌ازحد انگشت سبابه ب) استفاده از قلم نامناسب ج) نازک بودن بیش‌ازحد قلم.
- ۴- علل نامرتب نویسی: الف) نبودن آزادی حرکت ب) حرکت بیش‌ازحد کند دست ج) محکم گرفتن قلم د) نادرست یا ناراحت بودن وضعیت.
- ۵- علل فاصله‌گذاری بیش‌ازحد: الف) پیشرفت بیش‌ازحد سریع قلم به سمت چپ ب) حرکت بیش‌ازحد و سریع جانبی
- ۶- علل زاویه‌دار نویسی بیش‌ازحد: الف) بیش‌ازحد شل نگاه داشتن قلم ب) حرکت بیش‌ازحد کند قلم

اقدامات لازم برای ترمیم و درمان نارسا نویسی

- ۱- روان‌نویسی در اختیار دانش‌آموز قرار دهید تا خطوطی به‌دلخواه رسم کند.
- ۲- یک وایت برد کوچک و قابل حمل و نقل در اختیار کودک قرار دهید تا به‌دلخواه روی آن نقاشی کند یا خطوطی رسم کند.
- ۳- نحوه مداد دست گرفتن دانش‌آموز باید صحیح باشد. (مداد باید بین انگشت شصت و انگشت اشاره قرار گرفته و از بالای قسمت تراشیده شده گرفته شود.)
- ۴- اگر انگشتان و عضلات کوچک و بزرگ دست، ضعیف یا کوچک هستند، از مدارهای باریک‌تر استفاده شود و مداد خیلی کوتاه نباشد.

فعالیت‌هایی برای تقویت عضلات کوچک و بزرگ دست

۱- از کودک بخواهید کاغذهای باطله یا کاغذ روزنامه با دست‌هایش مجاله کند. (بهتر است این فعالیت را، بیشتر با دستی انجام دهد که با آن می‌نویسد).

۲- با استفاده از قیچی، کاغذهای باطله را قیچی کند. ۳- از او بخواهید تا زیپ، دکمه‌های لباس و بند کفش خود را باز و بسته کند. ۴- در محلی که ماسه یا خاک نرم وجود دارد از او بخواهید به کمک یک چوب، با ماسه و خاک بازی کند. ۵- یک سری خط‌های موازی بافاصله کم‌وزیاد رسم کنید و از دانش‌آموز بخواهید تا وسط هر دو خط موازی، یک خط راست رسم کند. ۶- از دانش‌آموز بخواهید شکل‌های نقطه‌چین را پررنگ کند. ۷- ابتدا اعداد و کلمات و حروف را به‌صورت کامل بنویسید و سپس در کنار آن همان اعداد و کلمات را به‌صورت ناقص بنویسید و از کودک بخواهید آن‌ها را کامل کند. ۸- دو نوار موازی هم را بافاصله مناسب به کاغذ بچسبانید و از کودک بخواهید تا بین آن دو نوار بنویسد.

تقویت هماهنگی چشم و دست

تست‌هایی برای اطمینان یافتن از اینکه چشم و دست برتر کودک، هر دو در یک‌طرف قرار دارد.
الف) یک توپ را در فاصله دو-سه متری کودک قرار دهید و از بخواهید تا بدود و توپ را شوت کند. آنگاه مشخص کنید که کدام پا را برای شوت کردن مورد استفاده قرار داده است. (همین پا، پای برتر است)
ب) ساعت مچی‌تان را به وی دهید تا امتحان کند که آیا صدای آن را می‌شنود یا خیر؟ آنگاه یادداشت کنید که از کدام گوش خود استفاده کرده است؟ چپ یا راست؟

پ) نخ و سوزن پلاستیکی به وی بدهید تا نخ را از داخل سوراخ سوزن عبور دهد ملاحظه کنید با کدام دست نخ را عبور می‌دهد.

فعالیت‌هایی برای تقویت هماهنگی چشم و دست

الف) انداختن توپ در حلقه مینی بسکت.

ب) کوبیدن میخ (با استفاده از وسایل چوبی و پلاستیکی)

پ) بازی با توپ و راکت

ت) پیچاندن نخ دور قرقره

ث) حمل یک استکان پر از آب، به شکلی که هنگام راه رفتن آب آن نریزد.

ج) چند شکل هندسی مثل دایره، مثلث و ... رسم کنید و از کودک بخواهید با استفاده از قیچی آن شکل‌ها را بریده و جدا نماید.

چ) گرفتن و پرتاب کردن توپ

ح) دوختن

با انجام این تمرین‌ها، می‌توان امیدوار بود که در مدت کوتاهی، نارسا نویسی اصلاح شود و آنگاه مربی با ایجاد شوق و دادن اعتمادبه‌نفس به دانش‌آموز، مستقیماً او را برای خوب نوشتن، کمک نماید.

۲-۱-۶- علل مهم نارسا نویسی

۱. عدم حرکت مناسب انگشتان

۲. عدم هماهنگی چشم و دست

۳. عدم یادگیری مفاهیم پایه‌ای مانند بالا، پایین، زیر، رو

۴. استفاده نامناسب از میز و صندلی و مداد نامناسب

۵. بی‌قراری و پرتحرکی

۶. تأخیر در تکلم

۷. فقر یا نارسایی آموزش

۸. خطا در ادراک دیداری واژه‌ها

۹. عدم هماهنگی کلی بدن

درمان وارونه‌نویسی و قرینه‌نویسی

اگر وارونه و قرینه نویسی در سنین قبل از دبستان صورت گیرد و حتی در کلاس اول دبستان، چنانچه زیاد و پی‌درپی تکرار نشود، امری طبیعی است. برای درمان این مشکل، انجام تمام فعالیت‌هایی که برای درمان نارسا نویسی ذکر شد، مفید است. علاوه بر آن، اقدامات زیر را می‌توان انجام داد:

۱. تن‌آگاهی: دانش‌آموز بتواند اندام‌هایش را بشناسد. به این هدف از او می‌خواهیم هر اندامی را که نام می‌بریم، با دستش نشان دهد.
۲. آدمکی از مقوا می‌سازیم که اندام‌هایش قابلیت حرکت داشته باشد. سپس هر کدام از اندام‌های آدمک را به جهات مختلف حرکت می‌دهیم و از کودک می‌خواهیم که همان حرکت‌ها را تقلید کند.
۳. مربی، رو به روی کودک بایستد و هر کدام از اندام‌هایش را حرکت دهد، کودک آن حرکت را تکرار کند.

کودکان با مشکلات حرکتی

در توانایی‌های حرکتی مربوط به عضلات بزرگ مانند چهار دست‌وپا رفتن، پریدن، دویدن، لی‌لی کردن، پرتاب کردن، راه رفتن و ... دچار مشکل و ناراحتی هستند.

در توانایی‌های حرکتی مربوط به عضلات ظریف و پیچیده مانند سوزن نخ کردن، قیچی کردن، رنگ کردن، مهره نخ کردن، بستن بند کفش، نقاشی کردن و ... دچار مشکل هستند.

کودکان، با مشکلات در تشخیص و درک بینایی با اینکه از دید کافی و قدرت بینایی لازم برخوردارند اما مشکلات این کودکان در موارد زیر است:

الف. تشخیص و شناخت شکل‌ها و طرح‌های ریاضی و هندسی

ب. جور کردن اشیاء بر اساس شکل و اندازه

ج. تشخیص و درک تصویر اصلی از زمینه آن

د. تشخیص جزء از کل

ه. تشخیص حروف و کلمات از یکدیگر

کودکان با مشکلات تشخیص و درک شنوایی با اینکه از قدرت شنوایی کافی برخوردارند:

الف. مشکلاتی در تشخیص صدا دارند.

ب. ناتوانی تشخیص تشابهات و تفاوت‌های کلمات

ج. ناتوانی در نهایت تشخیص تشابهات و تفاوت‌های صدا در تکلم و خواندن حالت شدید آن آگنوزی شنوایی است.

اهمیت و ضرورت

به شاگردان از اولین سال‌های تحصیل، نوشتن، آموخته می‌شود. اولین نشانهٔ باسوادی، نوشتن صحیح است؛ عموماً از بارزترین نشانهٔ بی‌سوادی، نادرست‌نویسی کلمات است. در زندگی اجتماعی، افراد با یکدیگر ارتباط دارند، این رابطه گامی به‌وسیلهٔ نگارش و خط می‌باشد، بسیاری از دانش‌گذشتگان ما به‌وسیلهٔ خط به ما منتقل شده است؛ حفظ فرهنگ و تمدن هر ملتی تا حد زیادی در گرو نوشتار و خط بوده است.

برای هر فرد آموزش‌دیده‌ای، درست‌نویسی یا املا صحیح، الزامی است تا کلمات و الفاظ به خوبی مقصودش را بیان و بازگو کند. به همین دلیل از گذشته تاکنون در مدارس املا، تدریس شده و برای درست نوشتن قواعدی وضع شده است. اهمیت درست نوشتن به‌گونه‌ای که قابل‌خواندن برای دیگران باشد کاملاً روشن و آشکار است. اکثر متخصصان برای نوشتن، نقش اساسی قائل هستند و از آن برای یاد دادن خواندن و هجی کردن استفاده می‌کنند. اگر پزشک، مشاور، معلم و مربی به‌موقع و دقیق مشکلات کودکان و دانش‌آموزان را تشخیص دهند، می‌توانند راه‌حل مناسب و منطقی را برای حل مشکل، انتخاب کنند.

اکنون بازمی‌گردم به دانش‌آموز موردنظر پژوهش یعنی مینا؛ من با مینا آشنا شده بودم و می‌بایست به‌عنوان معلم خصوصی که وظیفهٔ آموختن وی را به عهده گرفته بودم باید تلاش می‌کردم در این مدت کم چهل‌وپنج روزه که تا پایان سال تحصیلی، هر چه زودتر نا به سامانی‌های رفتاری و درسی او را کاملاً حل کرده یا به حداقل برسانم. باید در جهت بهبود وضعیت آموزش مینا، اقدام نمایم تا جلوی خانواده و دوستانش سرخورده نشود و در ادامهٔ تحصیل با مشکل مواجه نگردد، به درس و مدرسه و تحصیل علاقه‌مند شود. به همین دلیل با مراجعه به کتب

مشاوره و روان‌شناسی و همچنین استفاده از نظر کارشناسان و مشاوران محترمی که در دنیای مجازی، مطالب و مقالاتی را ارائه می‌دهند برای حل این مشکل، تلاش لازم را انجام دهم.

وضعیت مطلوب

می‌دانستم چنانچه مشکل دیکته نویسی دانش‌آموزان یادشده، حل نشود، در تمامی درس‌ها با مشکل مواجه خواهند شد، نسبت به تحصیل، دلسرد می‌شوند، اعتمادبه‌نفسشان ضعیف می‌شود، به توانایی‌هایشان شک کرده، از لحاظ روانی و عاطفی، صدماتی جدی به او و خانواده‌اش وارد می‌شود، زندگی آینده‌اش را تحت تأثیر قرار می‌دهد و سبب سرخوردگی وی در جامعه می‌شود؛ بنابراین باید با به‌کارگیری روش‌ها و آموزش صحیح دیکته نویسی در جهت افزایش مهارت نوشتن به او کمک کنیم تا در مدرسه، جلوی مدیر و معلم و دوستان و خانواده‌اش احساس حقارت و ناتوانی نکند و اعتمادبه‌نفسش افزایش یافته و از توانایی‌هایش حداکثر استفاده را نماید.

از چه روش‌ها و راهکارهایی استفاده کردم و چگونه مشکل دیکته نویسی را در نیما و آردا را کاهش دادیم؟

توصیف وضعیت موجود

نیما و آردا پسر و دختری ۷ ساله‌اند که در یکی از مدارس دولتی شهر یاسوج (دبستان توحید شرف‌آباد) درس می‌خوانند. همان‌گونه که پیش‌تر اشاره شد از روز ۲۱ فروردین که مادر این دانش‌آموزان آن‌ها را به خانه ما آوردند و من هر دو را تست کردم هیچ‌یک از مطالب درسی را یاد نگرفته بودند. طبق گفته والدینشان، چون این دانش‌آموزان اختلال رفتاری و یادگیری بسیار زیادی داشتند بیشتر اوقات را بیرون از کلاس درس می‌گذراندند و چون مخل نظم کلاس و دیگر دانش‌آموزان بود آن‌ها را به کلاس، راه نمی‌دادند. در تمام درس‌ها، هیچ مطلبی را یاد نگرفته بودند. من تقریباً هرروز بین ۵ تا ۶ ساعت با هر دو در خانه کار می‌کردم تا کم‌کم توانستم دروس کلاس اول را به آن‌ها بیاموزم. متأسفانه در این مورد، معلم مدرسه‌ای که این دانش‌آموزان در آن درس می‌خواند هیچ همکاری به امن نکرد و من هرروز پس از پایان تایم مدرسه، از ساعت ۵ عصر که در خانه با او کار می‌کردم گاه تا ساعت ده شب به‌صورت پراکنده و در فواصل مختلف. حتی روزهای جمعه نیز در دو نوبت صبح و عصر هر نوبت، سه ساعت مشغول آموزش او بودم تا سرانجام این دانش‌آموزان توانستند با من ارتباط برقرار کنند و دست از نامالیما رفتاری و ناهنجاری‌هایشان بردارند. سرانجام پس از ۴۵ روز تلاش بی‌وقفه، زحمات من به ثمر نشست. این دانش‌آموزان نه تنها با من بلکه با سایر افراد خانواده‌ام ارتباط برقرار کردند و مانند عضوی از افراد خانواده‌ام رفتار می‌کردند به‌صورتی که در انجام برخی کارها همکاری می‌کردند (همان‌طور که گفتم چون در طول روز ساعات زیادی را در خانه ما بود بیشتر اوقات شامش را در منزل ما صرف می‌کرد و در انداختن سفره و یا آوردن وسایل سفره و جمع کردن آن همکاری و کمک می‌کردند).

گردآوری اطلاعات و شواهد (۱)

من همیشه در زمان امتحانات طبق توصیه آموزش‌وپرورش دبستان توحید شرف‌آباد یاسوج در خانه کار می‌کردم و دنبال پیدا کردن راهکارهای مختلف و اجرای آن‌ها در جهت بهبود دیکته نویسی و سایر دروس آن‌ها بودم.

مشکل دیگری که این دانش‌آموزان داشتند، همان‌گونه که در بالا متذکر شدم، بیش‌فعالی و به دنبال آن عدم تمرکز حواسشان بود؛ مطالبی را که یاد می‌گرفتند ناپایدار بود و زود فراموش می‌کردند. زود خسته می‌شدند و نمی‌توانستند مانند دیگر بچه‌ها، آزمون درسی را با دیگر دوستان و همکلاسی‌هایش و در زمان مقرر بدهند. به همین جهت باز در پی پیدا کردن راهکارهایی شدم تا این مشکل را هر چه زودتر بتوانم به حداقل برسانم. به همین جهت سعی کردم از روش‌ها و نقطه نظرات مختلف استفاده کنم. از دیگر راهکارهایی که انجام دادم:

مصاحبه با مشاور، معلم و مدیر: با معلم و مدیر مدرسه‌اش صحبت کردم آن‌ها نیز از مشکل دیکته او ناراضی بودند و معلمش اظهار داشت باوجودی که از قبل، متن دیکته را به‌صورت کوتاه مشخص می‌کنم و تأکید می‌کنم با دقت دیکته بنویسند، انگیزه کافی ندارد و نتوانسته‌اند خود را به بقیه همکلاسی‌هایشان برسانند.

بررسی اسناد: پرونده تحصیلی و کارنامه‌اش را مدیر در اختیارم گذاشت آن‌ها را بررسی کردم و دفتر کلاسی نمره درس دیکته نسبت به سایر همکلاسی‌هایش را نیز بررسی نمودم که نسبت به سایر همکلاسی‌هایش نمره کمتری کسب کرده بود.

مصاحبه با اولیاء: در خانواده، با والدینشان صحبت کردم و آن‌ها بیان کردند دقت و علاقه کافی ندارد و نمراتش خیلی ضعیف است و به‌جای درس خواندن و درست نوشتن، شروع به گریه می‌کند و می‌گوید اگر سخت بگیرد به مدرسه نمی‌روم و در همین سن ترک تحصیل می‌کنم.

مشاورین و صاحب‌نظران: با مشاور در مورد مسئله نیما و آردا صحبت کردم و از ایشان راهنمایی خواستم و مرا در این زمینه راهنمایی کردند و تأکید نمودند چنانچه نمراتش در سایر دروس خوب باشد از لحاظ هوشی طبیعی است البته لازم به ذکر است که این دانش‌آموز چون

تمرکز کافی نداشت طبق توصیه دکتر متخصصش و برگه‌ای که از سوی آموزش و پرورش داشت، امتحانات او به صورت جداگانه گرفته می‌شد. ناچار بودم در خارج از زمان آموزشی مقرر در مدرسه، باز در خانه با آن‌ها کار کنم و املا می‌گفتم تا برایم مشخص شود مشکل دیکته نویسی‌اش از کجا نشئت گرفته است.

با بررسی غلط‌های دیکته و فراوانی آن توانستم، علت اصلی ضعف دیکته نویسی را بیابم.

به کتاب‌های اختلال دیکته نویسی، مقاله، پایان‌نامه و اینترنت نیز مراجعه کردم تا دلایل مشکل دیکته نویسی در دانش‌آموزان را بیابم که عمده‌ترین آن‌ها به شرح زیر می‌باشد:

علل اصلی ضعف دیکته نویسی

الف) نارسا نویسی

ب) ضعف در حافظه‌ی دیداری

ج) ضعف در تمیز دیداری

د) حساسیت شنوایی

ه) عدم دقت و توجه

از سایر علل عوامل مؤثر در ضعف دیکته نویسی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- دانش آموز مفهوم کلمه را نمی‌فهمد یا قبلاً نفهمیده آن را درست نمی‌نویسد.

- معلم، کلمات را درست تلفظ نمی‌کند.

- کمبود فضای آموزشی و نامناسب بودن محیط آموزشی

- متناسب نبودن متن دیکته از نظر (کمیت و مقدار) با سن و پایه تحصیلی دانش‌آموز

- وجود مشکلات روانی و عاطفی.

- معلم، دیکته را با سرعت بالاتر از حد معمول می‌گیرد.

- بی‌قراری و تندخویی.

- فقر آموزش و عدم تسلط معلم به شیوه‌های مطلوب

- نشناختن حروف و قواعد.

تعریف املا

املا، به معنی جان‌نشین ساختن صحیح صورت نوشتاری کلمات و حروف به جای صورت آوایی آن‌هاست.

اهداف درسی املا در دوره‌ی ابتدایی

(۱) آموزش نوشتن کلماتی که مورد احتیاج دانش‌آموزان است.

(۲) ارزشیابی از آموخته‌های دانش‌آموز

(۳) افزایش خزانه لغات دانش‌آموز.

(۴) آموزش شیوه نگارش حروف و کلمات.

در یادگیری املا، یک کلمه سه عامل مؤثر می‌باشد:

الف) شنیداری

ب) دیدن و تجسم ذهنی کلمه

ج) نوشتن کلمه

با توجه به این سه عامل، زمانی دانش‌آموز کلمه را به درستی خواهد نوشت که آن کلمه را خوب بشنود و بتواند در ذهن خود تجسم کند و در نهایت کلمه را بنویسد. بسیاری از کودکان مبتلابه ناتوانی یادگیری در پیوند دادن میان صدا و نماد، دشواری دارند، آنان نمی‌توانند صداهایی را که می‌شنوند به حروف و کلمه تبدیل کنند، این کودکان در حافظه شنیداری، تشخیص شنوایی و به کار بردن تعمیم‌های رابطه صورت با املا برای هجی کلمه‌ها دشواری دارند.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

با جمع‌آوری اطلاعات و تفکیک آن‌ها در مورد علت‌های ضعف دیکته نویسی در نیما و آردا به تجزیه و تحلیل آن‌ها پرداختیم؛ با کمک آموزگار، مدیر آموزشگاه، مشاور و مصاحبه با دانش‌آموز، مشاهدهٔ خودم، انجام آزمون تشخیص شنوایی و پزشکان معالج مربوطه، همچنین کتاب درمان اختلالات دیکته نویسی دکتر مصطفی تبریزی و منابع اینترنتی در این زمینه توانستم قدم‌های مثبتی در برطرف کردن این مشکل بردارم. با بررسی و مشاهدهٔ نوشته‌های این دانش‌آموزان و پرسش از معلمان مربوطه به این نتیجه رسیدیم که مشکل نارسا نویسی ندارند زیرا در هنگام نوشتن قواعد نگارش را رعایت می‌کند. با مراجعه به کتاب درمان اختلالات دیکته نویسی دکتر مصطفی تبریزی و نتایج تست بینایی‌سنجی مشخص شد که نیما در حافظهٔ دیداری و تمیز دیداری مشکلی دارد، زیرا برحسب تفکیک غلط‌های املائی در جدول صفحات ۱۶ و ۱۵ و ۱۴ این کتاب دانش‌آموزانی که در زمینهٔ تمیز دیداری و حافظهٔ دیداری مشکل دارند، اغلب غلط‌های املائی‌شان به شرح زیر می‌باشد:

برای نمونه: منزور- هیله- اسحاب- هولہ- ستل

یعنی دانش‌آموز به خاطر نمی‌آورد که کلمهٔ منظور را با زی یا ظ بنویسد و اشتباهاتی از این قبیل، این‌گونه غلط‌های املائی در دیکته نیما وجود داشت.

حساسیت شنوایی: برخی از غلط‌های دیکته نویسی به حساسیت شنیداری دانش‌آموز مربوط می‌شود یعنی کودک در شنیدن برخی صداها حساس نیست یا آن‌ها را اشتباه می‌شنود.

نمونه‌ای از این اختلال: نوشتن مسواک به صورت مسباک، نوشتن زنبور به صورت زمبور

علاوه بر اشتباه در نوشتن کلمات، گاهی انداختن برخی از حروف و کلمات نیز از ضعف شنوایی است. این مورد در املائی هر دو دانش‌آموزان به کرات مشاهده شده بود. البته می‌توان این مشکل را از عدم تمرکز حواس و ناآرامی همگام نوشتن نیز بیان کرد و چون وقتی نیما و آردا مطلبی را می‌نوشتند یا می‌خواندند حواسشان به همه‌جا بود و هر عامل جزئی می‌توانست افکار آن‌ها را پراکنده و حواسش را پرت کرده و یادگیری را برایش به تأخیر اندازد.

عدم دقت و توجه: بی‌دقتی دانش‌آموز در گذاشتن نقطه، دندانه، تشدید و جایگزینی نادرست آن‌ها و اشتباهاتی در سرکش که تا حدودی در املائی مینا مشاهده می‌شد. چنانچه نیما در محیطی پر سروصدا دیکته می‌نوشت حواسش پرت می‌شد اما در محیط آرام تمرکز بیشتری داشت و اشتباهاتش کمتر بود، پس محیط در دقت و تمرکز نیما، نقش مهمی داشت. نیما نمی‌توانست با دیگر بچه‌ها در ساعت املا، املایش را بنویسد و عقب می‌ماند یا املا نمی‌نوشت. نیما و آردا مشکلات روانی و عاطفی ندارند. نیما از لحاظ هوشی هم تا حدودی مشکل دارد، طبق نمرات متوسط و گاهی پایین سایر درس‌هایش و نتیجه تست در سطح متوسط قرار داشت. در این مورد از وضعیت نیما راضی‌کننده است و در شناخت و درک حروف و قواعد مشکل ندارد و نمرات سایر دروسش بسیار خوب است و انگیزهٔ بیشتری برای یادگیری پیدا کرده است.

انتخاب راه‌حل جدید به صورت موقت

پس از بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده بر اساس مراجعه به کتب و سایر منابع، مصاحبه با خود دانش‌آموزان و والدین آن‌ها، همکاران و معلم و همکار مشاورش، همچنین بررسی اشتباهات مکرر و مشهود در درس دیکته و انجام تست تشخیص شنوایی همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، مسئلهٔ آردا ناشی از حساسیت شنوایی و تا حدودی عدم دقت او بود که برای رفع این مشکل پیشنهاداتی به‌عنوان راه‌حل موقت همراه با دلایل آن‌ها انتخاب شده و پیرامون رد یا قبول این پیشنهادات دلایلی مطرح می‌شود.

راه‌حل پیشنهادی (رد یا قبول)

تغییر کلاس از حالت سنتی، به صورت کارگاهی که فراگیران در نقش یادگیرنده و یاددهنده می‌شوند و تعامل‌های بین فردی گسترش می‌یابد.

دلایل: به دلیل عدم آگاهی دانش‌آموزان و وقت‌گیر بودن از لحاظ هزینه و زمان نمی‌توانم به‌عنوان راه‌حل قابل‌دسترس و مناسب از آن استفاده کنم. (رد می‌شود).

بستن چشمان دانش‌آموز با دستمال و تشخیص صدای همکلاسی‌هایش توسط خود دانش‌آموز.

دلایل: بازی‌ها و آموزش از این طریق و روش‌ها در افزایش روحیه‌شان تأثیر دارد و برایشان خوشایند می‌باشد، امکانات قابل‌دسترسی و ساده هستند. (قبول می‌شود).

تعویض دفاتر دیکته و یا تصحیح آن توسط خود دانش‌آموزان با نظارت معلم.

دلایل: به دلیل سن کم و درک پایین دانش‌آموزان امکان عیب‌جویی از همدیگر وجود دارد که سبب سرخوردگی دانش‌آموز می‌شود. (رد می‌شود).
ضبط کردن صداهای مختلف در نوار کاست و تهیه تصویر مناسب برای هر صدا.

دلایل: به دلیل در دسترس و ساده بودن این روش و امکانات آن (قبول می‌شود).
 ارائه دو تصویر مشابه با تفاوت‌های جزئی و تشخیص آن‌ها توسط خود دانش‌آموز.
 دلایل: به دلیل قابل دسترس و صرفه‌جویی در هزینه و زمان و امکان پذیر بودن. (قبول می‌شود).
 به‌طور کلی در مطالعات و تحقیقات اثربخش بودن این روش‌ها تأیید شده است و تا حد زیادی مشکل حساسیت شنوایی و بی‌دقتی رفع می‌شود و در مقایسه با سایر روش‌ها کم‌هزینه‌تر و موفق‌تر بوده است و برای خود دانش‌آموزش نیز خوشایند می‌باشد.

طرح جدید

اجرای طرح جدید و نظارت بر آن، پس از انتخاب راه‌حل از میان راه‌حل‌های ارائه‌شده برای اجرای آن، برنامه‌ریزی کرده و جهت چگونگی اجرای آن، شبکه وظایف و مراحل اجرای آن ترسیم شده است.

افزایش حافظه شنوایی: این روش را به‌عنوان بازی برای تقویت حافظه شنوایی نیما انجام می‌دادیم. چشمان دانش‌آموز را با چشم بند می‌بستیم و از هم‌کلاسی‌هایش از او می‌خواستند تا نام آن‌ها را بگویند و او تشخیص دهد که چه کسی صدایش کرده است و یا در خانه با وسایل مختلفی که داشتیم و یا با تغییر دادن مکان وسایل از او می‌خواستیم بگوید جای هر وسیله کجا بوده است تا به‌این ترتیب کمکی در تقویت حافظه و به خاطر سپاری مطالب درسی و دیگر موضوعات به او کرده باشیم. (نکته‌ای را که باید در نظر داشته باشیم این است که البته گفتن نام دانش‌آموزان توسط دانش‌آموزی که دچار اختلال یادگیری است نباید به همان ترتیبی باشد که بچه‌ها از قبل در کلاس نشسته بودند و دانش‌آموز آن‌ها را دیده است زیرا در این صورت ممکن است به‌جای استفاده از حساسیت شنیداری صدایشان را از ترتیب نشستن آنان تشخیص دهد).
 باید در نظر داشته باشیم انجام این بازی نه‌تنها برای دانش‌آموزانی که به عللی دچار اختلال یادگیری هستند بسیار جالب و شیرین است بلکه همه دانش‌آموزان از این بازی بسیار لذت می‌برند.

افزایش حساسیت دیداری: من صداهای مختلفی را در نوار کاست ضبط کرده و برای هر صدا، تصویری مناسب تهیه می‌کردیم. نیما و آردا با گوش کردن و تشخیص صداها، باید تصویر مربوط به آن را یافته و جدا می‌کرد. با این تمرین علاوه بر تقویت حساسیت شنیداری، بین اعمال حرکتی و آنچه شنیده شده است، هماهنگی برقراری می‌شود، این هم یک بازی آموزشی بسیار جذاب و شیرین است که تمام دانش‌آموزان کلاس از این بازی استقبال می‌کنند.

افزایش دقت: دو تصویر را که مشابه هستند اما در یک یا چند مورد جزئی با هم اختلاف دارند، به نیما و آردا نشان می‌دادم و از آن‌ها می‌خواستیم تا تفاوت‌های بین دو تصویر را پیدا کنند، در ابتدا تشخیص این تفاوت‌ها برایشان مقداری مشکل بود اما به تدریج تفاوت‌ها را بهتر می‌توانستند تشخیص دهند.

گردآوری شواهد (۲)

برای بررسی اینکه آیا ضعف دیکته نویسی نیما برطرف شده، به گردآوری اطلاعات جدید و شواهد ۲ به شرح زیر پرداختیم:
مشاهده فردی: با مشاهده دیکته‌های نیما و کاهش کلمات نادرست قبلی و افزایش نمره درسی املاهای او متوجه بهبود وضع دیکته نویسی او شدم.

مصاحبه با خود دانش‌آموز: نیما ابراز خوشحالی و موفقیت می‌کرد و هر بار به خانه ما می‌آمد دفتر املاهایش را می‌آورد و می‌گفت: نمره‌هایم خیلی بهتر از گذشته شده است.

با انجام مجدد آزمون سنجش حساسیت شنوایی متوجه بهبود شنوایی دانش‌آموز شدیم.

مصاحبه با والدین و خانواده: اولیای آن‌ها بسیار از آن‌ها راضی هستند و اظهار می‌کنند که قبلاً به دلیل عدم انگیزه‌اش از بهبود املاهایش ناامید شده بودیم، اکنون اعتمادبه‌نفس و انگیزه فرزندشان افزایش یافته و غلط‌های املاهایش نسبت به گذشته کاهش یافته است و در حال حاضر از خوش‌خطی او، فرزندشان بسیار ابراز خوشحالی می‌کنند. مدیر و سایر همکاران نیز بهبود دیکته دانش‌آموزان و افزایش نمراتشان را تأیید و از بهبود وضعیت دیکته او راضی بودند.

همکار مشاور: با بررسی نتیجه آزمون مجدد سنجش حساسیت، ایشان نیز بهبود حساسیت شنوایی نیما را تأیید کردند.

ارزشیابی تأثیر اقدام جدید و تعیین اعتبار آن

پس از اجرای راه‌حل‌ها و مشاهده‌ی املا نیما و آردا و آزمون حساسیت شنوایی و بررسی نتایج، همگی، نشان‌دهنده‌ی پیشرفت آن‌ها می‌باشند از جمله:

- ۱- غلط‌های دیکته نویسی هر دو بسیار کاهش یافته است.
- ۲- نمرات درس دیکته نیما بسیار افزایش یافته است.
- ۳- تست حساسیت شنوایی بهبود او را نشان می‌دهد.
- ۴- اشتباهات املائی که مربوط به حساسیت شنوایی و عدم دقت او بود، بسیار کم شده است.
- ۵- معلم، مدیر و سایر همکاران از پیشرفت بسیار راضی هستند.
- ۶- خود دانش‌آموز و خانواده‌هایشان بسیار خرسند هستند.
- ۷- انگیزه او برای درس خواندن و رسیدن به مراحل بالاتر تحصیلی به‌صورت چشمگیری افزایش یافته است.

با مشاهده‌ی پیشرفت دانش‌آموزان و تأیید کلیه‌ی همکاران (مدیر، معاون، معلم، مشاور و والدین و خود دانش‌آموزان از این پیشرفت و تغییر در مینا بسیار راضی هستند و والدین و معلم، مشاور، هم‌چنین مدیر مدرسه از کار من در طول این چند سال بسیار اظهار رضایت می‌کنند. در اینجا، جا دارد از کلیه‌ی عزیزان که در طول این چند سال، خالصانه و دلسوزانه در مسئله‌ی آموزش و یادگیری مینا و برطرف کردن مشکلات درسی او تلاش کرده‌اند، تشکر و سپاس فراوان داشته باشم. پدر و مادر دلسوز و صبور نیما که در تمام این مدت از هرگونه همکاری و تلاشی، دریغ نمودند، پزشکان محترمی که در این راه با کادر آموزشی مدرسه همراه بودند و همکاری دیگر عزیزانی که در طول این سال‌ها زحمت کشیده‌اند تشکر و سپاسگزاری فراوان داشته باشم زیرا هرکدام از این عزیزان جهت پیشبرد وضعیت درسی و آموزشی دانش‌آموز یادشده، نهایت همکاری را از خود نشان داده‌اند.

نتیجه‌گیری

اقدام پژوهی به روش تحلیلی- اسنادی و به روش عملی انجام گرفت و نکات زیر ماحصل پژوهش حاضر است: چند پیشنهاد برای معلمان و والدین جهت بهبود دیکته نویسی و کاهش مشکلات آن: (۱) یاد دادن کلمات به‌تنهایی و گفتن دیکته به‌صورت کلمه به کلمه باعث یادگیری دانش‌آموز نمی‌شود بلکه دانش‌آموز باید کاربرد این کلمات را در جمله بداند. (۲) تکرار نوشتاری کلمات غلط نوشته تنها راه‌حل مشکل نادرست‌نویسی نیست. (۳) از دانش‌آموز بخواهیم کلماتی را که غلط نوشته است در چند جمله به کار ببرد، این کلمات و صحیح‌نویسی آن‌ها برایش روشن شود. (۴) از طریق شنیدن و حافظه، می‌توان دیکته دانش‌آموزان را تقویت کرد. (۵) از طریق دیدن و حافظه نیز می‌توان دیکته کودکان را تقویت کرد برای مثال کودک یک تصویر ناکامل را کامل کند. (۶) جور کردن کلمات یا کلمات هم خانواده یا گروه‌بندی کردن و طبقه‌بندی کردن آن‌ها در یک طبقه، موجب پیشرفت و درست‌نویسی دانش‌آموز خواهد شد. (۷) راه دیگر برای تقویت املا از طریق حذف حروف می‌باشد کلماتی را که دانش‌آموز در نوشتن آن‌ها مشکل دارد به‌صورت نقطه‌چین می‌توان نوشت. (۸) نوشتن داستان‌های کوتاه، انشا و گزارش بیشتر از دیکته گفتن به فراگرفتن املا کمک می‌کند.

منابع

- امیری، فرخنده. (۱۳۷۹). روند املا در کلاس‌های دوم و سوم دبستان. پروژه پایانی دوره کارشناسی.
- تبریزی، مصطفی. (۱۳۹۱). درمان اختلالات دیکته نویسی. تهران: انتشارات: فراوان.
- جerald والاس، جیمز. مک لافلین (۱۳۸۷) ناتوانی‌های یادگیری. ترجمه تقی طوسی، انتشارات: مروارید.
- شکوهی یکتا، محسن و پرند، اکرم. (۱۳۸۵). ناتوانی‌های یادگیری. تهران: انتشارات: طیب.